اصغر شر

اڪبر لغاريءَ جي ڪتاب "سنڌي ادب جو مختصر جائزو" تي تنقيدي نظر

"Sindhi Adab Jo Mukhtasir Jaizo": A critical analysis of Akbar Laghari's book on Literary History

Abstract

"Sindhi Adab Jo Mukhtasir Jaizo" (A Brief Analysis of Sindhi Literature) is a foundational work by Akbar Laghari that holds significant importance in Sindhi literature, particularly as a resource for competitive examinations. This book provides a comprehensive overview of Sindhi literature along with its historical context. To enhance its appeal, the author has divided the book into various sections, including an introduction to "Literature" and the different eras of various dynasties, such as the Soomras, Samas, Arghoons-Turkhans, Mughals, Kalhoras, Talpurs, and the British. Additionally, Laghari incorporates Sindhi folk love stories, including tales like Dulha-Darya Khan, Sasui-Punhoo, Umar-Marvi, and Suhni-Mehar, among others. He also discusses notable poets from these eras. Laghari demonstrates a keen interest in Sindhi literature by highlighting both modern and classical poets, writers, and researchers, complete with their birth and death dates.This research paper offers a critical analysis of Laghari's book, underscoring its significant role in Sindhi literature. It aims to point out the need for necessary corrections and improvements. For instance, the story of Dulha-Darya Khan is referred to as a "love" story, which requires revision. Additionally, there are inaccuracies in the text concerning important figures: the death year of Sachal Sarmast is incorrectly stated as 1842, while his grandfather is

mentioned as "Mian Saleh." Furthermore, Hamal Faqeer's birth year is listed as 1878, and his death year is inaccurately given as 1810. In the section discussing the British era, the author primarily focuses on the genres of prose without sufficient depth. Finally, Laghari addresses only three poets and writers from the modern period: Shaikh Ayaz, Tanveer Abbasi, and Ustad Bukhari. This paper highlights these discrepancies, which create confusion for readers, and advocates for constructive criticism as essential for enhancing the quality of educational materials. It emphasizes the importance of identifying errors in educational publications to ensure the creation of high-quality work.

Keywords: Sindhi literature, History of Sindhi Literature, Akbar Laghari, Critical Analysis, Corrections and quality work, quality reference material

سنڌي ادب جي تاريخ بابت ڪيترائي اهم ڪتاب لکيا ويا آهن، جن ۾ اڪبر لغاريءَ جو ڪتاب ”سنڌي ادب جو مختصر جائزو“ بہ شامل آهي. ڪنهن بہ ڪتاب جي اهميت جي ڪٿ جا مختلف پهلو ٿيندا آهن، تن منجهان هڪ پهلو اهو بہ آهي تہ ڪنهن ڪتاب جي ڇپجڻ کان پوءِ اهو ڪيتري تعداد ۾ ڇپيو ۽ ڪاميو آهي. اهو گهرج ۽ رسد جو ماپو آهي. ان پهلوءَ کان اڪبر لغاريءَ جو هيءُ ڪتاب بہ گهڻو ڇپجندڙ ۽ ڪامندڙ رهيو آهي، جنهن جو هن سال2023ع ۾ ٻاويهون ڇاپو ڇپجي چڪو آهي. ڪتاب 192 صفحن تي مختصر ۽ جامع آهي. هن ڪتاب جي ڪاميابي هيءَ آهي تہ اهو پڙهندڙن خاص طرح شاگردن ۽ نون محققن لاءِ سنڌي ادب جي تاريخ جي سلسلي ۾ تڪڙي ڄاڻ ۽ هڪ جامع خاڪو پيش ڪري ٿو. اهو اپياسي استفادو وڏيڪ ڄاڻ ۽ اپياس جي اڃ کي وڌائي ٿو. اها هن ڪتاب جي ڪاميابي آهي. تنهن کان سواءِ هيءُ ڪتاب سنڌ جي ادبي تاريخ کي سولي نموني پيش ڪرڻ جي ڪوشش بہ آهي، جنهن ۾ سليس ۽ عام فهم ٻولي استعمال ڪئي ويئي آهي، جيڪا پڙهندڙ کي نہ ٿي مُنجهاني. ڪن تحقيقي مقالن کي علمي حوالن سان ايترو پيچيدو بڻايو ويندو آهي، جو اُهي پڙهندڙ جي ذهن ۽ وقت کي سيڙائيندا آهن. پر هيءُ ڪتاب انهن کان مختلف آهي ۽

اُهو بياني انداز ۾ لکيل آهي، جنهن جي ڪري اهو پڙهندڙ کي پاڻ سان گڏ ڪٽي هلي ٿو. اها هن ڪتاب جي ہي خوبي آهي. هن ڪتاب جي ايترن گهڻن ڇاپن اچڻ جو اهو به ڪارڻ ٿي سگهجي ٿو.

ايترين خوبين هوندي به، هن اهم تحقيقي ڪم ۾ به ڪجهه کوٽ ۽ واڌارن سڌارن جي گنجائش موجود آهي، جن جي هتي نشاندهي ڪجي ٿي. مثال طور: ڪيترن ئي هنڌن تي پيش ڪيل مواد جي صحت تي سوال اٿن ٿا. جن جاين تي حوالن کي موجود ڪرڻ جي کوٽ محسوس ٿئي ٿي، جن جاين تي جامع مواد نه هئڻ جو احساس ٿئي ٿو. انهيءَ گنجائش جي ڪري، هڪ گمان اهو به اڀري ٿو ته هن ڪتاب کي تحقيق چئجي يا محض سهيڙ چئجي. ڪتاب جي مهاڳ ۾ به ڄاڻايل آهي ته: ”گهڻي قدر ته هي اهي نوٽس آهن، جيڪي هن پاڻ ڪميشن جو امتحان پاس ڪرڻ لاءِ تيار ڪيا هئا ۽ پوءِ انهن کي مرتب ڪري ڪتاب جي شڪل ڏني هئائين.“(1)

هن ڪتاب جي مُنڍ ۾، سنڌي ادب جي شروعات ۽ ارتقا جو ذڪر آهي. جنهن کان پوءِ سومرن جي دور، سمن جي دور، ارغونن _ ترخانن _ مغلن جي دور، ڪلهوڙن جي دور، ٽالپرن جي دور، انگريزن جي دور جي مختصر ترين جائزي سان گڏ، سنڌي ادب جي نثري صنفن، شاعريءَ جي اهم صنفن، ڪلاسيڪل شاعرن، عروضي شاعرن، جديد شاعرن ۽ ڪجهه محققن ۽ نثر نويسن جو بيان آيل آهي.

فاضل ليکڪ ڪتاب جي اندر ليکڪن، اديبن ۽ شاعرن جي نالن سان گڏ انهن جي ڄم/وفات جون تاريخون ڪجهه اديبن کان سواءِ ٻين جون ڏنيون ئي ناهن. شاگرد طبقي خاص طرح ڪنهن امتحان جي تياري ڪندڙن کي اهڙي قسم جي مواد جي سخت ضرورت هوندي آهي، جو ان قسم جا سوال اڪثر امتحانن ۾ ايندا رهندا آهن.

اڳتي سمن جي دور جا ”عشقيه داستان“ جي عنوان ۾ ڏنل ”ڄام لاکو ۽ مهر راڻي، ڄام لاکو ۽ اوڏڻ، ڄام ابڙو ۽ هوتل پري، نوري ۽ ڄام تماچي ۽ دولهه دريا خان وغيره“(2) ڏنل آهن جن ۾ ”دولهه دريا خان“ جو داستان به شامل آهي، جڏهن ته اهو هڪ رزميه/جنگي داستان آهي، نه ڪي عشقيه!

صفحي 41 تي ڪلهوڙن جي ادبي دور کي پرکڻ جي لاءِ هن طرح ورهايو ويو آهي:

1. مذهبي شاعري
2. صوفياڻي شاعري
3. نيون صنفون

انهن داخلائن منجهان ليکڪ داخلا "صوفياڻي شاعري" ۾ ڪن خاص شاعرن جا نالا ڏنا آهن، جن ۾ شاهه عنايت رضوي، حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ سان گڏ خواجه محمد زمان ۽ مخدوم عبدالرحيم گرهوڙيءَ جا نالا به شامل ڪيا ويا آهن. جڏهن ته مخدوم عبدالرحيم گرهوڙي هڪ مذهبي شاعر ۽ مذهبي ماڻهو هيو جيڪو مذهبي پرچار ۾ ئي شهيد ٿي ويو هو.

تنهن کان سواءِ "صوفيانه شاعري" جي داخلا ۾، جن شاعرن کي صوفي شاعر قرار ڏنو ويو آهي، تن جي مثال ۾ وري مجازي شاعري ڏني وئي آهي، جڏهن ته اتي سندس صوفياڻي رنگ واري شاعري ڏيڻ گهرجي ها.

سوال اهو ٿو پيدا ٿئي ته لاڳاپيل عنوان ۾ مبين شاهه عنات رضوي ۽ شاهه عبداللطيف جي مجازي ۽ فطرت نگاريءَ واري شاعري ڇو ڏني وئي آهي، جڏهن ته عنوان "صوفيانه شاعري" ڏنل آهي، ان جي ڪري مواد به موضوع مطابق ڏجي ها. شاهه جي رسالي ۾ شاهه لطيف جي صوفياڻي شاعري ڪثرت سان موجود آهي.

ڪتاب ۾ ڏنل عنوان کي محدود يا مخصوص نه ڪجي ها، جيڪڏهن ڪيو ويو هو ته فقط صوفيانه شاعريءَ جو ئي ذڪر ڪجي ها. صفحي 46 تي شاهه لطيف جي شاعريءَ ۾ آيل لوڪ داستانن "سسئي پنهون، عمر مارئي، سهڻي ميهار" (3) کي نيم تاريخي ڄاڻايو ويو آهي.

اهي ساڳيا داستان وري صفحي 18 تي "رومانوي داستان" ڄاڻايا ويا آهن. هاڻي عام پڙهندڙ پريشان آهي ته اهي داستان آخر ڄاڻجن ڪهڙي موضوع جا! تاريخي آهن؟ رزميه آهن؟ يا رومانوي آهن!؟

ان کان پوءِ ڪلهوڙا دور جي نئين شعري صنفن جو ذڪر ڪيو ويو آهي، ڪافي، سينگار، مناجات جا ته مثال ڏنل آهن پر، مولود، مدح، مناقبا، معجزا ۽ غزل جا ڪي به

مثال ڏنل ناهن. نہ ئي انهن جي وصف واضح سمجهايل آهي. فاضل ليکڪ، متي ڄاڻايل ڪجھ شعري صنفن جا باني بہ ڄاڻايا آهن ۽ ڪجھ جا نہ! ڪلهوڙن جي دور کان پوءِ ٽالپرن جو دور شروع ٿو ٿئي. صفحي 56 تي ”سچل سرمست جو جنم 1739ع ۽ وفات جو سن 1842ع“(4) ڄاڻايو اٿس، ان مطابق سچل سرمست جي عمر 103 سال بيهي ٿي. جڏهن تہ نائين ڪلاس جي ڪتاب ۾ سچل سرمست جي وفات 1827ع(5) ڄاڻايل آهي. ڏهين درجي جي سنڌي درسي ڪتاب ۾ بہ سچل جي وفات 1827ع(6) ڄاڻايل آهي. وري ساڳيي ئي صفحي تي سچل جي والد جو نالو ”ميان صالح الدين“ ڄاڻايو اٿس، جيڪو پڻ ”ميان صلاح الدين“ آهي نہ ڪي صالح الدين!

اڪبر لغاري، ٽالپرن جي دور جي صوفي شاعرن واري سلسلي ۾ خليفي نبي بخش لغاري ۽ حمل فقير لغاريءَ کي بہ شامل ڪري ڇڏيو آهي. جڏهن تہ خليفو نبي بخش سنڌي شاعريءَ ۾ ڪرڙيءَ واري جنگ جي پسمنظر ۾ ڪيڏاري جو خالق آهي ۽ حمل فقير بہ هڪ رومانوي شاعر آهي نہ ڪي صوفي شاعر طور ٻنهي جي سڃاڻ آهي. صفحي 61 تي حمل فقير جي جنم ۽ وفات جي تاريخ بہ غلط لکيل آهي. ”جنم 1878ع ۽ وفات 1810ع“(7) ڄاڻايل آهي، مطلب مرڻ کان 68 سال پوءِ ڄايو هو ۽ ڄمڻ کان 68 سال اڳي مري ويو!. ڊاڪٽر جبار پنهنجي ٽن جلدن واري ”سنڌي ادب جي تاريخ“ ۾ حمل فقير لغاريءَ جو جنم 1809ع ۽ وفات 1872ع(8) ۾ ڄاڻائي آهي ۽ ٻئي پنهنجي ئي ڪتاب ”سنڌي ادب جي مختصر تاريخ“ ۾ جنم 1815ع ۽ وفات 1879ع(9) ڄاڻائي اٿس. انسائيڪلوپيڊيا سنڌيانا حمل فقير ۾ تہ وري ”حمل فقير جو جنم 1815ع ۽ وفات 1878ع ڄاڻايل آهي.(10) هاڻي اهو محققن ۽ تاريخدانن کي طئہ ڪرڻو آهي تہ حمل فقير جي تاريخ پيدائش ۽ تاريخ وفات ڪهڙي تاريخ ۽ سال ۾ ٿي آهي!

انگريزن جي دور ۾ لغاري صاحب لکي ٿو تہ: ”نثر کي موضوع جي لحاظ کان ورهائي مختصر جائزو وٺون ٿا:

افسانو يا مختصر ڪهاڻي، ناول، ڊرامو، مضمون نويسي، متفرقہ نثر نويسي“ (11)

اڪبر لغاريءَ طرفان متي ڄاڻايل نثر جا موضوع نہ، پر نثر جون صنفون آهن، پر ليکڪ انهن کي نثر جا موضوع ڄاڻائي بيان ڪيو آهي! جيڪو بلڪل بہ غلط

۽ پڙهندڙ جي لاءِ مونجهاري جو سبب بڻجي ٿو. اڳتي ڊرامي جي وصف بيان ڪندي لکي ٿو: ”ڊرامي جو مقصد قومي مسئلن کي اجاگر ڪرڻ آهي.“(12) جڏهن تہ ڊرامي ۾ مختلف موضوع هوندا آهن ۽ ناول جيان مختلف موضوعن تي لکيو ويندو آهي، ان ۾ موضوع جي ڪا بہ پابندي ناهي هوندي، پر ليکڪ هتي اها ڳالهہ ڪري ڊرامي کي موضوعاتي طور محدود ڪري ڇڏيو آهي. ليکڪ جي لکڻي متضاد آهي، ڊرامي جي باري ۾ ٻئي اڳتي لکي ٿو تہ: ”ڊرامو سماجي، سياسي ۽ معاشي مسئلن جي عڪاسي ڪندڙ هجي.“(13) ڪيترو نہ فرق آهي! صفحي 68 تي سفرنامي جي ڪابہ چاڻ ڏنل ناهي، نہ وصف، نہ سفرنامن جا نالا ۽ نہ ئي سفرنامي جي شروعات جي باري ۾. آتم ڪهاڻي، تحقيق ۽ تنقيد جي باري ۾ بہ ڪا خاص ڄاڻ ناهي، نہ ئي انهن جي وصف ڏنل آهي. ليکڪ فقط فهرست ۾ گهڻا عنوان لکي پڙهندڙن کي ڏوکي ۾ رکيو آهي، اندر ڪتاب ۾ ڪيترن ئي موضوعن تي ڪا بہ جامع ڄاڻ ناهي ملي.

صفحي 87 تي ناول جا 6 قسم ڄاڻايا اٿائين، جيڪي هي آهن: واقعاتي ناول، ڊرامائي ناول، جاسوسي ناول، سماجي ناول، نفسياتي ناول ۽ تاريخي ناول، پر انهن جي فڪري گهرجن ۽ فني جوڙجڪ بابت ڪا بہ معلومات ڏنل ناهي.

ڪتاب جي فهرست ۾ نثر جي صنفن کان پوءِ عنوان آهي: ”سنڌي شاعريءَ جون ڪجهہ اهم صنفون“ ۽ وري فهرست ۾ ان عنوان کان بعد ۾ جيڪي صنفون ڄاڻايون اٿائين اهي هي آهن:

> غزل، وصف، غزل جون فني خوبيون، غزل جون خاصيتون، غزل جا موضوع
> حقيقت ۾ اهي شاعريءَ جون صنفون نہ، پر هڪ ئي صنف غزل جا جزا آهن.

غزل جي لاءِ لکي ٿو: ”اڄڪلهہ غزل ايترو مقبول ٿي ويو آهي جو تقريبًا سنڌي شاعريءَ جي اهم صنفن يعني ’بيت‘ ۽ ’ڪافي‘ سان ڪلهو ڪلهي سان ملائي بيٺو آهي.“(14) پر مان سمجهان ٿو غزل موجوده دور جي شاعرن ۾ تمام گهڻي مقبول ۽ سڀ کان وڌيڪ لکي ويندڙ شاعريءَ جي صنف آهي. ٻئي پاسي بيت ۽ ڪافي سنڌي شاعريءَ جون ڪلاسيڪل ۽ نج صنفون تہ آهن پر موجوده دور ۾ اهي تمام گهٽ لکيون

وجن ٿيون، جنهن ڪري اها پيٽ ڪرڻ درست نہ ٿيندي. اڳتي ص106 تي لکي ٿو: ”غزل ۾ وحدتِ تاثر تمام اهم آهي.“ جڏهن تہ هاڻي جديد غزل ۾ وحدتِ ثاثر ڪا اهميت نہ ٿو رکي، غزل جي هر شعر ۾ الڳ معنيٰ، مفهوم ۽ تاثر جو هجڻ ئي جديد غزل جي گهرج آهي. ليڪ غزل جو ٻيو دور، انگريزن جي دور کي سڏيو آهي ۽ ان ۾ لکي ٿو: ”هن دور جي غزل جو باني ’خليفو گل محمد گل‘ آهي.“(15) اها ڳالهہ مڃجي تہ خليفي گل، غزل ۾ سنڌي ماحول آندو، سنڌ جي ماحول جو ذڪر ڪيو، سنڌي ٻوليءَ جا نج لفظ استعمال ڪيا، هن غزل کي سنڌي ويس ڍڪايو پر ڪي محقق هن کي غزل جو باني نٿا سمجهن. ان کان سواءِ ڪتاب جي اندر شعري صنفن بيت، وائي ۽ مولود جو بہ ذڪر ڪيو اٿس پر اهي فهرست ۾ ڄاڻايل نہ آهن.

ان کان پوءِ وري ڪجهہ شاعر ۽ ڪلاسيڪل شاعر ڄاڻايل آهن. جڏهن تہ پهريان بيان ڪيل دورن ۾ انهن دورن جي شاعرن جو ذڪر ڪيو ويو آهي تہ وري بہ ص110_111_112 تي ۽ 122 صفحي کان 172 صفحي تائين انهن ساڳين ئي شاعرن جو وري وري ذڪر ڪيو ويو آهي، جن جو پهريان ترتيب سان ڏنل دورن ۾ ذڪر ٿي چڪو آهي. اتي ورجاءَ کان بهتر هيو تہ انهن کان سواءِ ڪن ٻين رهجي ويل اهم ۽ امتحان ۾ ايندڙ شاعرن ۽ ليکڪن کي شامل ڪجي ها تہ وڌيڪ بهتر رهي ها. جديد شاعرن ۾ فقط ٽي شاعر اياز، تنوير ۽ استاد ڏنل آهن! باقي جن سنڌي شاعريءَ کي جديد لاڙا ڏنا ڪشنچند بيوس، نارايڻ شيام جهڙا شاعر بہ نظر انداز ڪيا ويا آهن! ان کان پوءِ عنوان آهي: ”نامور محقق ۽ نثر نويس“ انهن ۾ بہ فقط مرزا قليچ بيگ، ڊاڪٽر هوتچند مولچند گربخشاڻي، ڊاڪٽر عمر بن محمد دائود پوٽو، ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ ۽ ڊاڪٽر غلام علي الانا جو ذڪر آهي! جڏهن تہ ٻيا محقق بہ ڳڻڻ جوڳو ڪم ڪري ويا آهن. عنوان آهي نثر نويس ۽ محقق پر وري ڏسجي تہ مرزا قليچ بيگ جي ذڪر ۾ ان جي شاعريءَ جو تجزيو ڪيو ويو آهي!

هن ڪتاب جي صفحي 186 تي عنوان آهي: ”سنڌي ادب ۾ جديد لاڙا“ ۽ اهي جديد لاڙا ٽي ڄاڻايل آهن جيڪي هي آهن: مقاميت نگاري، قوم پرستي، نفسياتي رجحان. مقاميت نگاريءَ جو مطلب ڄاڻايو ويو آهي تہ جنهن لکڻيءَ ۾ ڪنهن ماڳ جو

ذڪر ٿيل هجي ۽ قوم پرستيءَ جو مطلب ڄاڻايل آهي تہ جنهن لڪٽيءَ ۾ قوم سان محبت جو اظهار ٿيل هجي. ان حوالي سان تہ شاهہ لطيف جي مڪمل شاعري مقاميت نگاري ۽ قوم پرستيءَ جو مثال آهي, پوءِ ان کي ادب جو جديد لاڙو ڪهڙي بنياد تي ٿو چئي سگهجي؟ ان کان سواءِ ادب جي ٻين اهم لاڙن ۽ رجحانن کي بہ شامل ڪرڻ گهربو هيو پر انهن کي هن ڪتاب ۾ نظر انداز ڪيو ويو آهي.

نتيجو:

- مجوعي طور هن ڪتاب جي, ٻين تاريخ تي لکيل ڪتابن جي ڀيٽ ۾ اها خوبي آهي تہ ليکڪ هر دور جي آخر ۾ ان جو ادبي جائزو اهم نُڪتن جي صورت ۾ ڏئي پڙهندڙ جي لاءِ آساني پيدا ڪئي آهي.
- هن ڪتاب ۾ ليکڪن, اديبن ۽ شاعرن جي نالن سان گڏ انهن جي ڄمر/وفات جون تاريخون سواءِ ڪجهہ اديبن جي, ٻين جون ڏنيون ئي ناهن ويون. جيڪا کوٽ پري سگهجي ٿي.
- ”دولهہ دريا خان“ جي داستان کي ”عشقيہ داستان“ لکيو ويو آهي, جڏهن تہ هي رزميہ داستان آهي.
- ڪتاب جي صفحي 46 تي جيڪي ”نيم تاريخي داستان“ ”سسئي پنهون, عمر مارئي, سهڻي ميهار“ ڄاڻايل آهن اهي ساڳيا صفحي 18 تي ”رومانوي داستان“ ڄاڻايل آهن, جنهن ڪري پڙهندڙ مونجهاري جو شڪار ٿئي ٿو. جڏهن تہ اهي تاريخي نہ پر رومانوي داستان آهن.
- ڪتاب ۾ سچل سرمست جي وفات جو سن 1842ع ۽ سندس والد جو نالو ”ميان صالح الدين“ ڄاڻايل آهي. جيڪا اهم غلطي آهي.
- حمل فقير جي جنم تاريخ 1878ع ۽ وفات جي تاريخ 1810ع ڄاڻايل آهي, جيڪا پڻ غلط آهي.

- ڪتاب جي صفحي 66 تي انگريزن جي دور ۾ نثر جي صنفن ڪي، نثر جا موضوع ڄاڻايو ويو آهي.
- نظم جي صنف غزل جي جُزن کي الڳ الڳ ڪري نظم جي صنفن طور ڄاڻايو ويو آهي.
- سنڌي ٻوليءَ جي جديد شاعرن ۾ فقط ٽي شاعر شيخ اياز، تنوير عباسي ۽ استاد بخاري ڄاڻايل آهن. جڏهن ته جديد شاعرن ۾ ڪيترائي ٻيا اهم شاعر به آهن، جن بابت امتحاني پرچن ۾ وال ايندا رهن ٿا.
- سنڌي ادب ۾ جديد لاڙا فقط ٽي (مقاميت نگاري، قوم پرستي ۽ نفسياتي رجحان) ڄاڻايل آهن. جڏهن ته اهي اسان کي ڪلاسيڪل ادب ۾ شاهه لطيف جي شاعريءَ ۾ به ملن ٿا.
- امتحان وٺندڙ ممتحن ۽ امتحان ڏيندڙ شاگردن جي مطالعي هيٺ اڪبر لغاريءَ جو هيءُ ڪتاب خاص مطالعي هيٺ رهي ٿو ان جي ڪري هن ڪتاب تي مضمون لکڻ ۽ غلطين جي نشاندهي ڪرڻ جو مقصد اِهو آهي ته جيئن ڪتاب جي نئين ڇاپي ۾ انهن کي سنواري سڌاري پيش ڪيو وڃي، جيئن شاگرد مونجهاري جو شڪار نه ٿين ۽ سڪون سان پنهنجي امتحانن جي تياري ڪري سگهن.

حوالا:

1. لغاري، اڪبر، سنڌي ادب جو مختصر جائزو، مهاڳ: اسحاق سميجو، ڇاپو ٻاويهون، روشني پبليڪيشن 2023ع، ص14
2. ساڳيو: ص27
3. ساڳيو: ص46
4. ساڳيو: ص56
5. سنڌي لازمي، نائين ۽ ڏهين ڪلاس لاءِ، سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ ڄامشورو، آگسٽ 2021ع، ص136

6. آسان سنڌي، ڏهين ڪلاس لاءِ، سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ ڄامشورو، آگسٽ 2019ع، ص75
7. لغاري، اڪبر، سنڌي ادب جو مختصر جائزو، ڇاپو ٻاويهون، روشني پبليڪيشن 2023ع، ص61
8. جوڻيجو عبدالجبار، ڊاڪٽر، سنڌي ادب جي تاريخ، گڏيل ڇاپو، لئنگويج اٿارٽي حيدرآباد، سنڌ.
9. جوڻيجو عبدالجبار، ڊاڪٽر، سنڌي ادب جي مختصر تاريخ، سنڌي ساهت گهر حيدرآباد، سنڌ، 2000ع، ص218
10. https://encyclopediasindhiana.org/article.php?Dflt=%D8%AD%D9%85%D9%84%20%D9%81%D9%82%D9%8A%D8%B1%201
11. لغاري، اڪبر، سنڌي ادب جو مختصر جائزو، ڇاپو ٻاويهون، روشني پبليڪيشن 2023ع، ص66
12. ساڳيو: ص67
13. ساڳيو: ص101
14. ساڳيو: ص105
15. ساڳيو: ص110